

Pred odločilno ofenzivo zavezniških sil v Afriki

Rusi vrgli Nemce nazaj v bitkah v kotlini ob reki Donec in reokupirali več naselbin. Armada maršala Timošenka dosegla nove uspehe v operacijah proti Nemcem na severni fronti. Britska osma armada napada Romelovo bojno črto v južnovzhodni Tuniziji. Zavezniški letalci vrgli več sto bomb na japonsko mornarično bazo. Ameriška ladja potopila šest nemških podmornic

Zvezniški stan v Tuniziji, 18. marca.—Ameriška armada v centralni Tuniziji je dobila novega poveljnika v osebi generala Georgeja S. Pattona ml., ki je prevzel poveljstvo v tem sektorju. Pod njegovim vodstvom so ameriške čete takoj napadle in okupirale strateško pomembno bazo Gafso. Vse kaže, da prihaja končna in odločilna bitva ameriških, angleških in francoskih oboroženih sil v Tuniziji, katera pometa Nemce iz severne Afrike.

Radio iz Berlina ponovno poroča o ofenzivi osme angleške armade na maretski črti, dočim v Londonu še skrbno molče o tej stvari.

18. marca.—Ruske čete so vrgle Nemce nazaj po ljužnih bitkah v kotlini ob reki Donec pod Harkovom, ukrajinskimi mestom središčem, in reokupirale kose ozemlja in več naselbin, iz katerih so se morale umakniti pod pritiskom naše protiofenzive, pravi uradni komunikacijski viri.

Rusi so odbili šest nemških podmornic na svoje pozicije v Čuğujevu, 22 milj južno od Harkova, in zadali udarce sovražniku. Nemški poveljstvo je zagnalo v boj štiri sovjetske sile oklepne in dve kolone. Komunikacije trdi, da so Rusi razbili 19 nemških tankov, 90 vojaških motornih vozil, enajst težkih topov in ubili 1000 sovražnikov.

Japonske čete na centralni fronti se v ale naprej proti Smolensku, nemški vojaški bazi. Če se dospele do točke, je oddaljena samo 35 milj od Moskve. V prodiranju so Rusi zgradili več nemških vojaških baz, kljub protinapadom sovnika. Nemci so vrgli v prodor tankov in motorne kolone, ki pa so se vsi izjalovili.

Armada maršala Timošenka je dosegla nove uspehe v operacijah proti šestnajsti nemški armadi, zbrani pri Staraji Rusi in bližini Ilmena. Rusi so ubili več nemških vojakov v bitki v enem sektorju severne fronte in zvezniški vojaški utrdbe. Ruski gerilci, ki so se tajno mobilizirali v gozdovih pri Jaroslavu in v bližini nemške bojne črte pred Smolenskom, so se pridružili redni armadi v operacijah proti nacistični sili.

Berlin, 18. marca.—Vrhovno poveljstvo poroča, da je močna oborožena sila na južnovzhodni strani Harkova obkrožena in v nevarnosti uničenja. Na severni strani Harkova nemški poveljstvo pravi, da so Belgijci kljub odporu sovjetske oborožene sile.

London, 18. marca.—Radio poroča, da je naznanil napade britne osme armade na Romelovo mornariško bazo v južnovzhodni Tuniziji. Štiri britske oklepne kolone in dve pehotni diviziji napadajo to črto. Izgleda, da se zavezniška sila na severni Tuniziji pripravlja za napad na bazo. Nemški poveljstvo v Italiji je izjavilo, da je zavezniška sila napadala zavezniškega poveljstva, ki je ura za veliko ofenzivo v severni Tuniziji. Zavezniška bojna letala mehkega udarca so bombardirala. Britski bombniki so bombardirali japonsko vojaško letali-

Giraud preklical višiške zakone

General De Gaulle odpotuje v Afriko

Alžir, Alžerija, 18. marca.—General Henri Giraud, vrhovni komisar francoske severne in zapadne Afrike, je preklical vse zakone in dekrete, katere je uveljavila višiška vlada, v Afriki. Med temi so protizidovski in oni, ki so omejevali aktivnosti delavskih unij in prostozidarskih organizacij.

Nekaj ur pred je odbor borbenih Francozov v Londonu naznanil, da je general Charles de Gaulle, načelnik tega odbora, sprejel Giraudovo povabilo, naj obišče Afriko in konferira z njim o vprašanju združenja vseh francoskih političnih grup. Pričakuje se, da bo De Gaulle kmalu odpotoval v Afriko.

Washington, D. C., 18. marca.—General Jean Marie Bergeret, ki je resigniral kot pomožni vrhovni komisar francoske Afrike, je zapustil Alžir z letalom, ki ga je odpeljal neznanom. On je pred zavezniško invazijo severne Afrike sodeloval z Lavalovim režimom v Vichyju. Doznavamo, da se bo čistka med bivšimi pristajali tega režima nadaljevala in da bodo vsi odstranjeni z važnih pozicij, ki jih še drže v Giraudovi administraciji.

Diktator Franco vidi dolgo vojno

Svarilo pred ruskim boljševizmom

Madrid, Španija, 18. marca.—Diktator Francisco Franco je napovedal, da bo ta vojna trajala morda še šest ali sedem let, zato pa je apeliral na Špance, naj ohranijo moč in enotnost ter rešujejo sedanje in bodoče probleme. Dejal je, da sta vodilni načeli njegove vlade mir in pravica.

Franco je govoril pred narodno skupščino, ki se je sestala v svojem zasedanju. V svojem govoru je poudarjal, da največja nevarnost v tej vojni je ruski boljševizem in da končni Stalinov cilj je svetovna revolucija. Diktator je dalje rekel, da mora Španija vzdržati ravnotežje v tej vojni za vsako ceno. Vojna je prešla v zastoj kot posledica silnega ruskega odpora in zavze-la značaj borbe uničenja ene ali druge strani v svetovnem konfliktu.

Letalska zveza med Ameriko in Guatemalo

Washington, D. C., 18. marca.—Federalni odbor za civilno letalstvo je dal dovoljenje družbi Pan-American Airways za otvoritev nove letalske črte med Ameriko in Guatemalo. Črta drži preko Mehike. Letala te družbe bodo prevažala potnike in pošto.

Nemci ustrelili 158 Grkov

Kairo, Egipt, 18. marca.—Tukajšnji grški krogi poročajo, da so nemške vojaške oblasti dale ustreliti 158 oseb v Solunu in okolici in se s tem maščevale nad grškimi gerilci, ki so razdejali nemško kemično tovarno. Dalje poročajo, da so gerilci po ostru bitki z Italijani in Nemci okupirali Greveno, Tsitillijo in Kastorijo, mesta v severni Grčiji.

OPERATORJI ODBILI ZAHTEVE RUDARSKÉ UNJE

Kongresnik Gossett napadel Lewisa

POLKOVNIK ZAGROZIL DELAVCEM PRI FORDU

New York, 18. marca.—Pogajanja med reprezentanti rudarske unije United Mine Workers of America in operatorji glede sklenitve nove pogodbe, ki naj bi nadomestila sedanjo, ki krije okrog 450,000 rudarjev na polju mehkega premoga in katere veljavnost poteče 31. marca, so še vedno v preliminarni fazi. Vrše se za zaprtimi vrati in niso prinesla še nobenega rezultata.

Doznavamo se, da so operatorji odbili vse glavne zahteve rudarske unije. Ena izmed teh je zvišanje meze za dva dolarja na dan. John L. Lewis, predsednik UMWA, je zapretil z oklicem stavke, če ne bo nova pogodba podpisana do 31. marca.

Washington, D. C., 18. marca.—Kongresnik E. Gossett, demokrat iz Teksasa, je v svojem govoru udrihal po Johnu L. Lewisu in izjavil, da bo postal drugi Benedict Arnold, ako bo uresničil svojo grožnjo in oklical stavko rudarjev na polju mehkega premoga 1. aprila. Napad na Lewisa je podprl kongresnik Clare Hoffman, republikanec iz Michigana in znan sovražnik delavskih unij.

Hoffman je predložil zakonski načrt, da se delavce, ki zastavkajo, vpkloče v armado. On je udrihal tudi po Rooseveltovi administraciji in ji očital, da daje pot uho voditeljem delavskih unij, ki ogrožajo varnost dežele.

Cleveland, Ohio, 18. marca.—Okrog 750 delavcev je zastavkalo v tovarni Park Drop Forge Co., katerim se je potem pridružil nadaljnjih sto delavcev. Stavkarji so člani unije Ameriške delavske federacije in Kongresa industrijskih organizacij. Upravitelj tovarne William A. Humel je dejal, da je stavka posledica jurisdikcijskega spora.

Detroit, Mich., 18. marca.—Polkovnik George E. Strong, načelnik vojaške divizije v detroit-skem distriktu in oddelka za militaristične dobave, je zapretil, da bo odločno nastopil proti onim, ki so provocirali štiri ure trajajočo stavko v tovarni Ford Motor Co. v River Rouge. V stavki je bilo zavojevanih okrog 8000 delavcev, članov letalske divizije avne unije CIO. Voditelji te so izjavili, da je bila stavka oklicana v znak protesta proti šikaniranju unijskih zaposlenikov.

Polkovnik Strong je zapretil, da bo armada prevzela tovarno, če se stavka ponovi, in odslovila vse stavkarje.

Aretacije sovražnih tujcev v Pittsburghu

Pittsburgh, Pa., 18. marca.—Federalni detektivski biro je naznanil, da je bilo 29 sovražnih tujcev aretiranih v Pittsburghu in okolici. Vse aretacije so bile izvršene v predelih, v katerih so vojne tovarne.

Nemški general ubit na ruski fronti

Stockholm, Švedska, 18. marca.—List Aftonbladet je citiral poročilo leningrajske radio-postaje, da je nemški general Heinke, poveljnik nacističnih elitnih čet na fronti pri Harkovu, padel v bitki z Rusi.

Domače vesti

Pomlad je tukaj
Prihodnjo nedeljo, dne 21. marca, je v koledarju začetek pomladi. Sonce je prekoračilo ekvator in zdaj se pomiče proti severu. Dan in noč sta enako dolga.

Obiski in pozdravi
Chicago.—Saržent Larry Langerholc, sin Johna Langerholca iz Johnstowna, Pa., ki služi strica Sama pri letalcih na Goodfellow Fieldu, Tex., je 17. t. m. obiskal gl. urad SNPJ in uredništvo Prosvete.

Bolniki na farmah
Willard, Wis.—Matt Malnar, član društva 198 SNPJ, se je moral podvreči operaciji in zdaj se nahaja na poti okrevanja, kar mu članstvo iskreno želi.

Is Minnesota
Duluth, Minn.—Pred dnevi je v Las Vegasu, Nev., umrla Mary Štefin iz Crosbyja, Minn., stara 50 let. Smrt jo je zalotila na obisku pri hčeri Angelini Štubar. Zapušča tri druge hčere in dva sinova.

Avto ubil rojaka
Joliet, Ill.—Dne 13. marca je bil od avtomobila ubit John Pa-pež, star 57 let in doma od Cronomija v Beli Krajini.

Sporazum o obsegu armade dosežen

Predsednik Roosevelt odobri načrt

Washington, D. C., 18. marca.—Visoki vladni uradniki so naznanili doseg sporazuma o obsegu ameriške oborožene sile na kopnem, morju in v zraku. Ta naj bi štela 10,800,000 moč ob koncu tega leta.

Doznavamo se, da so se Paul V. McNutt, načelnik komisije za dobavo moštva, Donald M. Nelson, načelnik odbora za vojno produkcijo, in uradniki vojnega ter mornaričnega departmanta sporazumeli po ugotovitvi na bazi predloženih podatkov, da Amerika lahko opremi tako veliko armado, ne da bi bila vržena produkcija iz tira. Predsednik Roosevelt bo odobril načrte, da se ameriška oborožena sila poveča na 10,800,000 moč.

Senator Burton K. Wheeler, demokrat iz Montane, je predložil resolucijo, da se vsi očetje, ki imajo otroke pod starostjo osemnajst let, oproste vojaške službe, kot dodatek k resoluciji, ki jo je prej predložil senator Bankhead. Slednja določa olajšave za poljedelske delavce.

Senatni odtsek za militaristične zadeve je obnovil zašiljanje o Austin-Wadsworthovem načrtu obvezne registracije in mobilizacije vseh moških v starosti 18 do 65 let in žensk v starosti 18 do 50 let za dela v vojnih industrijah in na farmah.

Olajšave za poljedelske delavce

Senat ignoriral apel vojnega departmanta

Washington, D. C., 18. marca.—Senat je s 50 proti 24 glasovom sprejel načrt, da se delavce, ki opravljajo važna dela na farmah, ne vpkloče v armado. To je storil kljub opoziciji vojnega departmanta in federalnega nabornega urada.

Istočasno je nižja zbornica odobrila osnutek, ki določa vstop 26,100,000 za financiranje mobilizacije 3,500,000 delavcev, moških in žensk, za dela na farmah. Za osnutek je glasovalo 195 kongresnikov, proti pa 81. Avtor načrta, ki določa olajšave za poljedelske delavce, je senator Jonhson, demokrat iz Colorada. Ta je nadomestil načrt, ki ga je predložil senator Bankhead.

ADF pobija mobilizacijski načrt

Green vidi uvajanje fašističnih metod

Washington, D. C., 18. marca.—William Green, predsednik Ameriške delavske federacije, je dejal, da Austin-Wadsworthov zakonski načrt prisilne mobilizacije delavcev za dela v vojnih industrijah in na farmah se ne razlikuje od zakonov in dekretov v ošišnih državah. Če bo kongres sprejel ta načrt, bo s tem sankcioniral suženjstvo delavcev.

Green je nastopil pred senatnim odtokom za militaristične zadeve, ki vodi zašiljanje o načrtu. Dejal je, da je vprašanje jasno—svobodno ali suženjsko delo. Svobodni ameriški delavci so pred vsem svetom demonstrirali svojo sposobnost v produkciji, ki prekaša ono v ošišnih državah, kjer delavci nimajo nobenih pravic in so v bistvu sužnji.

Predsednik ADF je dalje rekel, da bo načrt, ki sta ga predložila senator Austin, republikanec iz Vermonta, in kongresnik Wadsworth, republikanec iz New Yorka, če ga kongres sprejme, uničil navdušenje delavcev na produkcijski fronti, ki sedaj označuje njihove vojne napore. Unije ADF ga bodo pobijale do skrajnosti.

Mornarska unija protestira

Delegacija obiskala državni departament

Washington, D. C., 18. marca.—Delegacija Splošne mornarske unije, včlanjene v Kongresu industrijskih organizacij, se je oglasila v državnem departmantu in protestirala proti politiki napram španski vladi diktatorja Franca. Protest naglašala, da članje te unije ne bodo delali na parnikih, ki vozijo ameriški material v španske luke, iz katerih gre najbrže v Nemčijo za ojačanje nacistične vojske.

Delegacija je sprejela pomožni državni tajnik Breckenridge Long in se razgovarjal z njo eno uro. To so tvorili Lawrence O'Toole in D. Edwards iz New Yorka, A. I. Wagner iz Baltimora, Md., Hoyt S. Haddock iz Washingtona in neki španski mornar, čigar ime ni bilo razkrito iz političnih razlogov.

Delegacija so povedali Longu, da ameriški parniki vozijo ameriško blago do Kanarskih otokov, kjer ga prelože na španske in argentinske parnike in ti ga potem odpeljejo v španske luke. Državni departament je trdil, da španski parniki prevažajo ameriški material v Španijo. Long je delegaciji pojasnil, da Amerika kupi več blaga od Španije nego ga ji prodaja.

Zarota irskih teroristov razkrita

Belfast, severna Irsko, 18. marca.—Justični minister, J. C. MacDermott je dejal, da so avtoritete odkrile zaroto irske republikanske armade, teroristične organizacije, in zasegle dokumente, ki dokazujejo, da so teroristi nameravali umoriti več uradnikov in uničiti elektrarne, vodovode in druge javne naprave.

Podpredsednik Wallace došel v Panamo

Panama City, Panama, 18. marca.—Podpredsednik Henry A. Wallace je došel sem z letalom iz Amerike. Sinoči je bil gost Edwina C. Wilsona, ameriškega poslanika. Danes bo odletel proti Kostariki, kjer se bo mudil le nekaj dni.

MASNE DEPORTACIJE FRANCO-SKIH DELAVCEV

Gestapovci vodijo navale na stanovanja

GNEZDA UPORNI-KOV BOMBARDIRANA

Bern, Švica, 18. marca.—Nemški gestapovci in regularne čete love francoske delavce za suženjsko delo v nemških vojnih tovarnah v Lyonu in drugih distriktih. Masne deportacije so v teku in mnogi so bili odvedeni v Nemčijo brez vednosti članov svojih družin.

Gestapovci vodijo oddelke francoske policije v navalnih na stanovanja delavcev. Navalni se vrše v nočeh in policija vlačil delavce iz postelj. Bojazen prevladuje, da bodo mobilizirane tudi ženske v starosti 18 do 35 let za dela v nemških vojnih industrijah.

Poročilo iz Lyonsa švicarskemu listu Tribune de Geneve pravi, da francoska policija in gestapovci love delavce v gladališčih, restavracijah, gostilnah in drugih javnih prostorih in celo na vozovih cestnih železnic v svrhu deportacije. Mestni predeli so blokirani, ko francoski policijski oddelki pod vodstvom nemških vojaških častnikov udirajo v hiše.

Sličen lov je v teku v tovarnah v Lacroix-Roussu, Villeurbannu in drugih krajih. V več slučajih so gestapovci nagnali ujets delavce v železniške tovorne vagonne, ki so jih odpeljali v Nemčijo. Koliko tisoč francoskih delavcev je bilo že deportiranih v Nemčijo, ni znano.

Mladi Francozi beže v hribe v velikem številu. V nekem mestu province St. Julien je 400 fantov, ki so bili pri zdravniški preiskavi proglašeni za sposobne za dela v Nemčiji, pobežijo v hribe, preden je dospela policija, da jih odvede na železniško postajo.

London, 18. marca.—List Daily Herald pravi, da nemški letalci mečejo bombe na gnezda francoskih upornikov v hribih pri Thononu, provinca Haute Savoie. Napadi so se pričeli, ko so partizani ignorirali ultimatum nacistične vlade, naj odlože orožje in se podajo. Tuja letala, najbrže zavezniška, dovažajo orožje, živila in druge potrebščine upornikom.

Koncentracija nemškega brodogoja

Bojne ladje zbrane ob norveškem obrežju

London, 18. marca.—Poročilo iz Stockholma, Švedska, omenja koncentracijo nemške bojne mornarice v severnih vodah v bližini Norveške. Brodogojne ukliučuje tri oklepne ladje, dva letalonosca in več križark ter rušilcev.

Koncentracija nemške bojne mornarice je morda povezana s pripravami za poostreitev ofenzivne podmornice na Atlantiku in napadov na zavezniške pomorske črte, po katerih parniki vozijo orožje, strelivo in drugi bojni material iz Amerike in Anglije v ruske luke.

Nemški brodogoj, zbrano v norveških vodah, tvorijo oklepne ladje Tirpitz, Scharnhorst in Gneisenau, ki so bile popravljene v nemških ladjedelnicah po napadu iz zraka, ki so ga izvršili angleški letalci pred enim letom. Ladje so bile bombardirane, ko so pobežile iz francoske luke skozi Rokavski preliv na sever.

PROSVETA THE ENLIGHTENMENT GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Organ of and published by Slovene National Benefit Society

Narodnina za Zdravne dravne (Ivan Chicago) in Kanada \$6.00 na leto, \$3.00 za pol leta, \$1.50 za četrt leta; za Chicago in Cicero \$7.50 za celo leto, \$3.75 za pol leta; za Inosentstvo \$9.00.

Subscription rates: for the United States (except Chicago) and Canada \$6.00 per year, Chicago and Cicero \$7.50 per year, foreign countries \$9.00 per year.

Cene oglasov po dogovoru.—Rokopisi dopisov in nenarodnih člankov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (črtice, povesti, drame, pesmi itd.) se vrnejo pošiljatelju le v slučaju, če je priložil poštovino.

Advertising rates on agreement.—Manuscripts of communications and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts, such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vse, kar ima stik s listom: PROSVETA 2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Illinois MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

Datum v oklepaju na primer (March 31, 1943), poleg vašega imena na naslovu pomeni, da vam je s tem datumom potekla naročnina. Ponovite jo pravočasno, da se vam list ne ustavi.

Proč z dvoobraznostjo!

Prava demokracija dovoljuje vsikdar—v vojni kakor v miru—stvarno in konstruktivno kritiko dela vlade in sploh vsakega javnega dela.

Stvarna (objektivna) in konstruktivna kritika je vselej pozitivna kritika, to je kritika, katera gradi, ki predlaga boljše stvar, kakor pa je ona, katero hoče odstraniti. Nasprotje temu je destruktivna kritika (mnogokrat golo obrekovanje brez podlage), katera je vselej negativna kritika, to je kritika, ki ničesar ne gradi, marveč samo podira. Te vrste kritika, destruktivna ali podira, je največje zlo v demokraciji.

Demokracija, ki ne bi dovolila v vojnem kakor v mirnem času stvarne in konstruktivne kritike vsega javnega dela—kolikor je to mogoče v mejah njene varnosti—bi odpovedala svoj obstoj. To se je zgodilo v času prve svetovne vojne, ko je ameriška demokracija odpovedala svoj obstoj s tem, da je začasno zatrla civilne svobode. V teku sedanje vojne ameriška demokracija še vedno čvrsto stoji in dovoljuje kritiziranje svojih institucij tudi na škodljive (destruktivne) načine.

Na nasprotni strani diktatura nikdar ne dovoljuje v svoji državi kritike, pozitivne ali negativne, o sebi. Diktatura mora stati nad vsako kritiko!

Malo prej smo rekli, da je med sedanjo vojno še vedno svoboda kritike v Ameriki. Napačno bi bilo reči, da ta svoboda v tisku in govoru nima mej; meje so in kdor prekoraci te meje, mora nositi posledice. Hujkanje proti vojnemu naporu—kar je toliko kot moralno podpiranje sovražnika—ni in ne more biti dovoljeno. Vlada je zatrla nekaj listov, ki so destruktivno kritizirali vojni program. Ameriška demokracija lahko marsikaj prenese, ne more pa služiti onim, ki bi jo najraje zabolili.

Način kritiziranja v zakonitih mejah je prepričan posameznikom in posameznim organizacijam ter strankam. Oni, ki verujejo v demokracijo, se zavedajo resnosti časa in razmer in ne bodo kritizirali uradnih akcij brez potrebe; drugi pa, ki imajo demokracijo le za pretyeto ali orodje in niso srečni, če neprestano ne zabavljajo zoper to in ono samo zato, da zabavljajo—danes pridno izrabljajo in zlorabljajo svobodo tiska in govora z negativnim, destruktivnim kritiziranjem.

V tem vrvežu križ-kražnega kritiziranja in gobezdanja se pa na splošno in še posebej med nami Slovenci bolj in bolj opaža med nadaljevanjem vojne neka dualnost oziroma standard dvojne morale v pogledu kritiziranja. Prizadevanje te dvoobrazne taktike je, da nekaj lahko kritiziraš, prav za prav moraš—nečesa drugega pa ne smeš kritizirati.

Ko je podivjani Hitler v juniju 1941 izvršil največji "double-cross" v svoji banditski karieri z napadom na Rusijo, smo pri Prosveti sklenili, da prenehamo z ekstenzivnim kritiziranjem preteklosti sovjetske diktature, dokler bo ta diktatura v vojni z nacijako Nemčijo. Zdaj smo vsi—smo rekli—demokracije in sovjeti v enem in istem čolnu in ne bi bilo pošteno, če bi zibali čoln. S tem seveda ni bilo rečeno, da ne bomo tudi med vojno kritično motrili tekoče sovjetske politike v poročilih in člankih, ali da bomo dopisnikom zabranili kritične opazke o Rusiji, ki bi jih radi povedali.

Enako smo sklenili po razmesarjenju naše stare domovine, ko se je med nami v Ameriki organizirala skupna pomožna akcija, da v tem težkem času odložimo vse razprave protiverkega značaja, ki bi izzivale konflikte z našimi katoliki in ovirale toliko potrebno slogo med vsemi ameriškimi Slovenci v teh kritičnih momentih. Tudi s tem ni bilo rečeno, da ne bomo kritizirali tekoče klerikalne politike, ali da bomo zabranili našim dopisnikom svobodo izražanja v tem pogledu.

Mnogo nestrpnost je to našo taktiko napačno tolmačilo. Zavpili so in še vpijejo, da se je urednik Prosvete "izpreobrnil" v stališče glede Rusije in prav tako glede svobodne misli; nekateri so padli tako nizko, da so obdžili urednika Prosvete, da je izdal svobodno-mislenska načela. Vse to bi ne pomenilo ničesar—če ne bi bilo v teh zadnjih dveh letih toliko izzivanja, da že presega vse meje potrpežljivosti. Če se ne moremo do pičice ravnati po naših sklepih, je največ krivo to neprestano izzivanje.

Največja podlost, ki se nam nastavlja, je pa prej omenjeni standard dveh obrazov, ki nam diktira: Kritiziraj Roosevelta, kritiziraj Churchilla, prav za prav ju moraš kritizirati, toda ne dotikaj se niti z eno kritično besedo ruske sovjetske vlade! Če nečes povedati nič drugega o sovjetskem režimu, ni treba povedati tudi nič slabega!

To je do pičice podobno katoliškemu pravilu: Govori o cerkvi le dobro in nikoli nič slabega!—Jasno je, da je pri komunistih in njihovih sopotnikih sovjetska diktatura postala druga cerkev, ki je nezmotljiva in vsled tega mora stati nad vsako kritiko!

To je stališče za—otroke, ne pa za ljudi dozorele pameti, ki verujejo v demokracijo in odklanjajo otroško vero v očetovstvo, "firarstvo" ali "dučestvo," pa naj se jim ponuja za očeta, "firarja," "dučeta" ali vedjo papež, Hitler, Mussolini ali kakšen Stalin! Urednik Prosvete ne bo nikdar licemerec, ki bi mlatil po enem diktatorju, drugega bi pa božal in mu kadil. Kajti to bi bila največja karikatura demokracije.

Glasovi iz naselbin

S pota

V Minnesoti imamo nestanovitno vreme. Danes se cedi voda po ulicah Dulutha in iz zemlje se dviga kot pomladanska meglica. Gori višje na severu, na Elyju in Towerju je pa drugače. Zopet pride sibirski burja, ki človeka do mozga prepiha. Tako se vsi veselimo bližajoče pomladi.

Na Elyju sta za večno zaspala stara naseljence zakonca Šega. Pri dobro zakurjeni in preveč zaprti peči je uhajal strupeni plin in ju zažušil. Ženo so našli že mrtvo, mož pa je bil še pri življenju, ko so ju našli, kajti bil je še krepak kljub svojim 81 letom. Njega so odpeljali v bolnišnico in je prišel še k zavesti. Ko so ga domov pripeljali, je vprašal, kje je njegova žena. Prej mu niso povedali, da je bila že v grobu, potem je pa tudi on kmalu zaspal v smrti.

Bila sva stara prijatelja. Kot Notranja sva se mnogokrat pogovarjala o Cerknškem jezeru, ker je bil pokojni od tam doma. Pripovedoval mi je, kako je jezero usahnilo in oteklo proti Plainini, kjer je moj rojstni kraj, tam je šlo zopet pod zemljo proti Bistrici in prišlo zopet na površje v Ljubljani. Pripovedoval mi je, kako je pri kotlini lovil ribe kar z rokami.

Da, krasna je Slovenija, danes obojena na smrt in teptana. Tudi rojaka Petra Jeriča, ki si je iz obupa vzel življenje, sem dobro poznal. Lanskó leto je bil več časa tukaj v Duluthu v bolnišnici. Kaj hočemo, človek se rodi in umrje.

Matija Pogorelec.

Poročilo zastopnika

Hermans, Pa.—Predno bo ta dopis objavljen bo preteklo več ko dva tedna od mojega zadnjega dopisa. Razine vesti v tem dopisu se bodo sukale okrog Pittsburgha in njega zaledja, pričrtek v Allegheny Valleyju. V Veroni ni nič posebnega, razen da so se bali povodnje, ker je ravno tiste dni padlo precej snega in se je začel hitro tajati, vendar se je k sreči tudi voda hitro otekala. Dovolj so jo pa imeli enkrat prej—takrat, ko je brat Pavšek poročal, kako je selil svojega pračca. Vodo so imeli tudi v Narodnem domu v Veroni, toda ni povzročila posebne škode.

Prosveto sta ponovili v Veroni vdova Zora Dovgan in mrs. Doles, ki je sedaj v lastnem domu, v Universalu pa so jo ponovili Edward Strehar, Leo Lake-tich in tajnik Bregant za Siferler. Bregantovi so tudi morali dati svojega sina Stricu Samu v pomoč, v prvi svetovni vojni pa je služil v armadi njegov oče Peter. Prenočil sem zopet pri Kumrovih. Mike je bil par tednov prej na dopustu, toda me ni bilo znano. Povedali so mi, da je bil telegrafsko pozvan, ako hoče stopiti v častniško šolo, naj pride takoj v Washington. Mike je sprejel ponudbo in se sedaj nahaja v šoli. Ko se bo izveždal, bo šel menda preko "luže". Zdaj je bil saržent. Ker on obvlada slovenščino precej dobro, ga bodo mogoče porabili po vojni pri napravljanju reda v Jugoslaviji. On je zelo sposoben za organizatorično delo.

V Russelltonu sta ponovila

Prosveto Frank Gruden in Louis Stock, ki imata tudi sinove pri vojakih; ponovila sta jo tudi mrs. Matko in John Oreshek. V Harwicku sem prenočil pri Prasninarjevih. Moram popraviti moje prejšnje poročilo glede njihovih sinov. Da je eden pri pomorščakih, je pravilno, mlajši pa je v kadetni šoli. Mrs. Prasninar sedaj dela kot pomočnica bolničarkam v vladnem zavetišču, kjer se nahaja okrog 800 pohablencev od zadnje in tudi že iz te vojne. To je Pittsburgh Soldiers Home v Aspinvalu.

Mrs. Pavšek je ponevila Prosveto, Martina pa ni bilo doma in torej ni bilo nič politiziranja. Z mano sva govorila samo o povodnji, ker imajo hišo ravno pri reki Allegheny. V Harmarvillu ni nič novic, le mrs. Zorch mi je povedala o njih sinu, ki je tudi pri vojakih, darovala je tudi v podporo Majškemu Glasu. Tako so storili tudi drugi v Harmarvillu. V Oakenontu jih nisem našel veliko doma.

Ko sem šel skozi Pittsburgh, sem šel za poldrugo uro v "show", da vidim novinarske filme in sem izvedel spet nekaj novega. Prvi film je bil iz življenja vojakov, kako se morajo vaditi v armadi. Prostack Smith je na primer doma dobro izhajal z očetovim denarjem, se vozil s karo po nočnih zabavah in imel "good time". Sedaj mora pri vojakih perilo prati, likati obleko, snažiti čevlje, pomivati črepinje, servirati na mizo, gledati, da je postelja postлана, biti podložen saržentu in drugim oficirjem in odgovarjati: "Yes, Sir." Končno sklene, da bo tudi sam postal saržent. Ko dobi prvo saržo na rokav, izve, da bo moral še dvajsetkrat avanzirati, če hoče doseči stotnika. Za nekatere fante je ta šola dobra.

Druge novice tega dne so, da bo kongres letos mogoče razširil socialno zaščito, tako da bodo novim milijoni delavcev prišli pod ta zakon za penzijo in brezposelnostno podporo — poljedelski delaveli, hišne dekline in hlapi, mali trgovci, vladni delavci itd. Torej socialna zaščita "od zibel do groba", kot je rekel naš žilinski predsednik Roosevelt. Vsaj tako se glasi njegovo priporočilo kongresu, ki ga je izdal National Resources Planning Board. Druga točka v tem priporočilu je odprava brezposelnosti po vojni, tako da brezposelnim ne bo treba več prodajati jabolk po cestnih vogalih in prenočevati pod milim nebom ali v kakšnih "Hoovervillih". Ameriška bo po vojni morala najti deset milijonov novih služb, če bo hotela odpraviti brezposelnost.

So še druge točke v tem priporočilu, ki je sad dolgega študiranja s strani ekonomskih veščakov. Vse pa je odvisno, kaj bo kongres napravil s tem priporočilom za razširjenje socialne zaščite in za preskrbo dela po vojni vsem delazmožnim osebam. Če kongres ne bo upošteval tega predsednikovega priporočila in že sedaj pričel planirati za povojno rekonstrukcijo, ki naj prinese delo in pošten zaslužek vsem, ki so pripravljali delati, tedaj se bo dežela zopet znašla v enaki ali pa še večji brezposelnosti kot je bila po nastopu krize leta 1929.

Tako nas čakajo težke naloge. Od ljudstva je veliko odvisno, ako bo kongres položil ta dalekosežna priporočila predsednika za izboljšanje socialne zaščite in povojno rekonstrukcijo na polico, ali jih bo sprejmel v zakon. Amerika bo po vojni prisiljena sodelovati tudi v gospodarski in torej tudi politični rekonstrukciji sveta, ako nečemo, da ne bo ta strašna vojna zaman. Le s pošteno in pravično ureditvijo sveta se bomo obvarovali tretje svetovne vojne. Torej da ponovno poudarim: za te težke naloge se moramo že sedaj pripraviti in učiti, kajti drugače bomo zašli še v večje gospodarske in politične anarhije in rezultat bo nova vojna. Toda dovolj o tem.

Mojé nadaljnje potovanje je bilo v Henderson, Lawrence, okolico Strabana do Enterprisa, v Library in Coverdale. V Hendersonu je ponovila Prosveto tajnica družstva mrs. Grossek. Kot je bilo že poročano, je bil tam v rovu ubit moj stari znanec Anton Zagar. Bil je zvest naročnik Prosvete, mirnega značaja in bečljak. (Nekoč sem mu nevesto iskala, toda iz te moke ni bilo kruha.) Kolikor je meni znano, zapušča sestro, ki živi na precej oddaljeni farmi. Bil sem samo enkrat pri njej, ko je bil pokojni brat pri njej na hrani. Naj mu bo lahka ameriška gruda!

Mrs. Roosevelt izroča obliko Jamesu Haffeeju, članu odbora, stara oblika za ruske revče.

pomaga možu nositi breme draginje.

V Coverdalu mi je dal oglas za Majski glas Anton Čipčić, Prosveto pa je ponovila mrs. Bele. Tisti dan je tudi njen sin odhajal k vojakom, kot tudi Černutov sin, ki so doma iz Loga hči, ki dela za P. R. R. Co. v Pittsburghu in precej dobro zasluži, pa tudi rada čita, kot mama in pokojni ata.

V Carnegieju sem obiskal Toneta Petroviča, ampak sem ga zamudil. Vendar se človek dobro pogovori tudi z njegovo ženo, ki idejno precej sledi Tonetu. Ponovila je Proletarca in darovala v podporo Majškemu Glasu, John Kvartich pa je dal oglas.

V Syganu sem zopet obiskal Lovrenca Kaučiča, ki je bil še v postelji. On ni videti, da bi bil veliko bolji od zadnjic. V Morganu se je naročil na Proletarca Anton Šafer. Precej sva debatirala. Tone je precej radikalen in ima več listov, Prosveto in tudi nekaj hrvaških. V Syganu sem prenočil pri Lisjakovih, ki so zelo aktivni pri Domu. Ravno tisti večer so imeli odborovo sejo, ako se bo letos vršil v njih naseibni pennsylvanski dan SNPJ. (Kakšen je bil sklep, sem pozabil vprašati.) Ta naseibina ima sedaj res moderen Narodni dom, kot tudi kegljišče za štiri partije. Seveda radi fantov, ki so večinoma v armadi, sedaj ni toliko prometa v klubu in na kegljišču. Seveda je treba streči ljudem tudi v kuhinji. Za to posej pa imajo v tej naseibni dobre ženske, kot so na primer mrs. Lisjak, Kramžar, Uršič in še več drugih, ki so pripravljene streči ljudem ob večerih.

Mera je zopet polna in moram končati. Domov grede mi je ponovila Prosveto še mrs. Šuster.

Anton Zornik, zastopnik.

Kako je v Milwaukeeju Milwaukee. — Zimska sezona je z nami zelo surovo postopala. Snega in mraza smo imeli vsi zimo več kot smo ga pričakovali in toplomer nam je skoraj stalno kazal—ničlo. Mladina je imela dosti raznovrstne zimske zabave, mi starejši pa jeze, dela in stroškov.

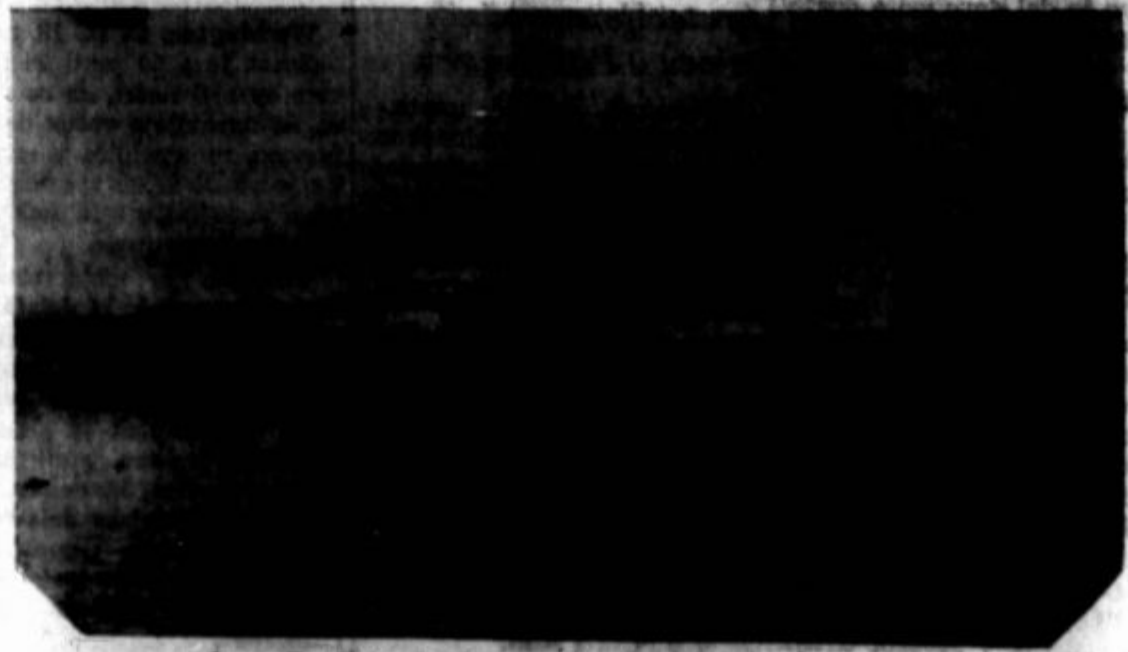
Pred leti smo se Milwaukeečani mnogo pečali v zimskih sezonah z raznovrstnimi priredbami, ki so bile nekatere res velikega pomena za naseibino. Toda sedaj se večinoma pečamo s—kvar-tanjem in polagoma bomo morali iz gotovih vzrokov še to opustiti. Trud se ne izplača. Če dobro premislimo, nas te zabave dosti stanejo, ne dobimo pa nič. Vrhu tega tratimo tudi čas, ki bi ga nekateri lahko porabili za kaj bolj koristnega kot je naše kvartanje.

Kakor sedaj izgleda, bomo nekega dne stali pred globokim vprašanjem, kje črpati dohodke za kritje društvenih stroškov, ki so od leta do leta vedno večji. Zdi se mi, da bomo v bližnji bodočnosti primorani misliti na resnejše in tesnejše združenje naših društev, zmanjšati naše letne stroške in obdavčiti vse članstvo, tako da bomo vsi enako prizadeti, ne samo vedno eni in isti.

V soboto zvečer, 27. februarja je naš mladinski krožek Violet Rays št. 18 SNPJ priredil maškardno veselico v dvorani Tivoli. Upoštevam sedanje razmere in sem mnenja, da je zabava dobro izpadla, čeprav je bila bolj slabša udeležba. Vedeti moramo, da je veliko število naših fantov armadi in jih v takih primerih zelo pogrešamo. Vemo tudi, da je precejšnje število naših trgovcev in obrtnikov, ki menijo, da bi naša ustanova in prireditelji jim ni mogoče in prireditelj jih radi zapreti vrata, čeprav bi radi z nami zabavali, kajti dohodki so njih vsakdanji kruh. Veliko število naših prijateljev in našega članstva je pa zopet in pri nočnem delu. Verjamem, da bi se nekateri rajši zavali z nami kakor pa delali druge ure, toda v tem času ni to me. Stric Sam potrebuje več delavstva ga mora napraviti, ni nič več kakor prav. Naša mladina je na tej zabavi dosegla dvoje: Prvič se je več zabavala, drugič pa je s pomočjo navzočih gostov dosegla finančni uspeh in svojo blago obogatela za \$35. Maškardne skupine so dovoljno zastopane in so del napravile svoje vloge. Ruski medveda ni bilo, kakor sem povedal v svojem zadnjem pisu. Siromak je bil zaposlen tovarni. Njegovo mesto je vzel "vojni požeruh (hoarder)", ki je hotel vse imeti. Predstavljaj ga je brat F. Kerznar in odnesel nagrado. Videli smo dve naši mladinskega oddelka, J. Vidin in H. Bizjak v lepih narodnih nošah z napisom "Slovensko kile". Pogled nanju mi je osvobodil spomin na mlada leta in na naše slovenske kraje, po katerih sedaj tepta in uničuje naše in naše posejstine kruta nacistična svojata. Naši gostje so bili veseli zadovoljni s krožkovo postavo, prav tako tudi z godbo, katero je imel v oskrbi naš mladenič in brat Rudy Smole sličnih primerih pripovedi vsem tukajšnjim društvom letovito godbo in boste zadovoljni, kajti imeli boste godce v dvorani, ne pa šuštarje, katere rate vedno iskati po dvorani pri bari, kjer sami sebe zavajo. Ob tej priliki se v imenu krožka lepo zahvaljujem vsem članom za posej in vsesokrožno kooperacijo. Prav tako hvalim bratu Schweigerju, ki je na karsko plačo daroval krožku blagajni. To soboto in nedeljo, 20. in 21. marca se pa ponovno vidimo bivših majnarjih na kartini bavi v prostorih A. Kramerje 525 S. 5th st. Dobiček je namenjen za slovenski in ruski roj in za stroške SANSa. Louis Ambrosich, 747

Pred dvajsetimi leti

(Iz Prosvete, 19. marca 1923) Domače vesti. V Smithson Pa., je bil pri delu v rovu 28-letni Fr. Indov iz Vač pri tiji, član SNPJ. Delavske vesti. Industrijski sodiček v Kansasu prehaja v del delavcev. Inozemstvo. Med Francijo Nemčijo se na tihem vrše pogajanja za poravnavo. Sovjetska Rusija. Letni stanje se je nekoliko izboljšalo a je še vedno v nevarnosti. V slučaju elementarnih nesreč je dostikrat prehrana vsega zadetega prebivalstva odvisna od Rdečega križa. Podporna vojni sklad Rdečega križa!

Ameriško bojno letalo spremlja konvoj na poti v Afriko.

Vesti z jugoslovanske fronte

Poročila Jugoslovanskega informacijskega centra in drugih virov

BOJI SE NADALJUJEJO

London, 7. marca (Radfopremjerna služba). — Govornik je citiral v teku oddaje v srbohrvaščini članek londonskega lista "Observer", ki piše o partizanskem gibanju v zapadni Bosni in tamonjih bojih proti nemškim, ustaškim in italijanskim četam. Ofenziva osišča ni uspela, tako da se boji nadaljujejo kljub pomovnim izjavam nemške propagande, da so partizanske čete uničene in ofenziva čiščenja zaključena.

Veljati je tudi, da so čete generala Mihajlovića začele ofenzivno; nemški list "Donauzeitung" trdi, da skušajo "njegove bande izkoristiti zaveznisko akcijo v severni Afriki."

Ta članek londonskega "Observerja" je posebno zanimiv, a ga primerjamo z dvema poročili agente STB iz Zagreba, ponatisnjeni v švedskem časopisu.

1) Svenska Dagbladet, 10. februarja 1943.

Operacije čiščenja proti partizanskim silam v jugozahodni Hrvaški bodo kmalu končane. Partizani so obkoljeni in se nahajajo v nekakšnem ogromnem kakuju. Nemške in hrvaške čete jih napadajo od Jadranskega morja sem, s severa in s severozahoda.

Operacije čiščenja so se zdaj razvile v ogromno bitko, v kateri obe strani uporabljata vsako orodje in med drugim tudi najmodernije orožje. Partizani imajo celo letala in oklopne voze, vendar pa so tako v pogledu orožja kakor po svojem številu slabejši od skupnih nemških, italijanskih in hrvaških sil.

Boji se odvijajo v neprekinjenih gorskih krajih, kjer so si partizani ponekod na prelazih in samotnih visokih tisoč in več metrov uredili močno utrjene postojanke. Te gorske utrde, katere je treba zavzeti z napadom, so često izvrstno opremljene in partizani jih branijo do zadnjega. Četam osišča, ki prodirajo z juga, je v ponedeljek uspelo zasesti dvojno važnih ključnih pozicij, Udbino in Korenicu. Partizani se branijo z izredno hitrostjo in so zadnji teden celo poskusili več protinapadov, ki so jim pa izjalovili.

2) Ny Dag, 21. februarja 1943. Najnovjša partizanska ofenziva v zapadni Bosni je zdaj ustavljena. Partizani so izgubili iniciativno in so se umaknili iz svoje gozdove in gorske soteske, kjer se boji nadaljujejo.

V drugih bosanskih okrajih nadaljujejo nemške čete operacije čiščenja. Srbsko časopisje, kontrolirano od Nemcev, razpravlja o partizanski vojni in trdi, da bi bilo uničenje teh uporabljaj skupin v zapadni Bosni največjega pomena za ves Balcan.

V...

POLOŽAJ NA HRVAŠKEM

Hrvaški Narod prinaša dne 20. decembra izvrstno ilustracijo razmer v "Neodvisni" hrvaški državi.

Generalni prometni ravnatelj je izdal oglas, da bo v bodoče transport beguncev in oseb, ki morajo zapustiti svoje domove zaradi vojaškega položaja v o-rogrenih okrajih", dovoljen le organiziranim skupinam in da bodo posamezne osebe, ki bi se hotele rešiti na lastno pest, zavržene. Iz tega je razvidno, da je položaj katerega so gerilski boji ustvarili v Jugoslaviji, izredno resen. Tudi sarajevski "Novi List" poroča na dolgo in široko o pustošenju krajev v dolini Neretve v Hercegovini. Zdalj mora skakurirati kar cele okraje, kar ne bi dogajalo v deželah, v katerih bi razsajale le posamezne čete teroristov. Tu vidimo položaj, ki nastane v okolici bojev vsakega obsega.

Tu novi državni proračun "Neodvisni" Hrvaške nam nudi kakšne dodatne informacije. Ne napoveduje 10 odstotkov vseh državnih dohodkov bo posvečenih podpirati beguncev z oze-

melj, opustošenih od jugoslovanskih gerilcev ter vojaškim rod-binam".

VESTI O BOJH NA HRVAŠKEM

London, Sunday Times je poročal pred kratkim:

Italijani izvajajo represalije nad civilnim prebivalstvom v cilju, da bi zadušili gerilski odpor na hrvaškem ozemlju. Upopeli-li so že nešteto krajev. V Gorskem Kotaru, vzhodno od Sušaka, so porušili 100 vasi. V teh krajih so postrelili tudi več sto talcev in deportirali v Italijo približno 10.000 ljudi, tudi žen in otrok. V okrugu Jelenje so s topovi porušili 526 hiš, ubili 296 oseb in deportirali približno 2.000 oseb.

Toda gerilski boji se kljub temu nadaljujejo. Železniška proga od Sušaka do Zagreba je bila pretrgana skozi dva meseca. V bližini Generaliske Stola je bataljoni italijanske infanterije izgubil 12 mrtvih in 200 ranjenih; ranjen je bil celo italijanski vrhovni komandant.

Zagrebski list Hrvatski Narod je v svoji številki od 30. decembra prinesel reportažo z vsebino posebnega poročevalca o bojih v okolici mesta Jajca. Iz popisa teh bojev je dobro videti, da so se tam razvile resne vojaške operacije velikega obsega:

"Prispel sem v mesto Travnik. Naši vojaki in črni legionarji so medtem že krenili naprej v smeri proti Jajcu. V Travniku sem opazil, da je vse moško prebivalstvo od 15 do 50 leta zaproseno za armado. Nikdo se ne pritožuje, vsi delajo, kar jim je ukazano. Popravljali so železniško progo Jajce-Dolnji Vakuf, katero so bili uporniki razdri.

Neprestano je bilo iz daljave slišati streljanje topov, tam so se nahajale postojanke polkovnika Domanika. Tam divjajo hudi boji. Ramo ob rami z nemškimi vojskami, odbijajo naši močne napade gerilcev, ki se hočejo prebiti nazaj do Travnika.

Naslednjega dne sem prišel v Turbe. Tudi tam je bilo čuti močno artilerijsko streljanje, boji so se nadaljevali in sicer ne samo s topovi — hrvaška in nemška infanterija sta začeli prodirati naprej. Upornikom ni uspelo prodreti proti Travniku do glavnih železniške proge Lastva-Sarajevo.

Pozneje sem z avtomobilom nadaljeval svojo pot v smeri Babinoj sela, kamor so ravno takrat prispeli čete hrvaških in nemških vojakov. Železniško progo preko Vrbsa so uporniki porušili. Iz Babinoj sela so hrvaški in nemški vojaki krenili proti Doganovcu. Uporniki so jako dobro streljali. Tudi nažj so dobro odgovarjali in končno tudi zadeli.

Naslednjega jutra so naše patrrole odkrile uporniško gnezdo, razvila se je borba, v kateri so se gerilci umaknili nazaj proti Jajcu. Za seboj so pustili deset mrtvih in ranjenih. Tako smo mogli nadaljevati svojo pot proti Doganovcu in Jajcu, kjer vse prebivalstvo čaka na prihod naših vojakov."

SLOVENSKA NARODNA PODPORNICA JEDNOTA

izdaja svoje publikacije in se posebno list Prosveta za koristi, ter potpisne agitacije svojih družtev in članstva in za propagando svojih idej. Nikakor pa ne za propagando drugih podpornih organizacij. Vsaka organizacija ima običajno svoje glasilo. Torej agitatorični dopisi in naznanila drugih podpornih organizacij in njih družtev naj ne pošiljajo listu Prosveta.

**SHOOT STRAIGHT
With Our Boys!
BUY WAR BONDS**

Govor Save Kosanoviča

Na jugoslovanskem radioprogramu Združenih narodov

(Dne 1. marca je bil prirejen v newyorickem Town Hallu dan Jugoslavije s prenosom preko radiopostaje WMCA. Predsednik Town Halla je slušateljem predstavil govornike: Časnikar V. Trivanovič je podal kratko zgodovino osvobodilnih bojev Srbov, Hrvatov in Slovencev; G. Grujič je opisala svoje vtise iz Jugoslavije; Ivanović in Marokini sta opisala delo naših pomorščakov; Milan Petrovič je podal pregled naše narodne pesmi in odpel po eno srbsko, hrvaško in slovensko pesem. Leigh White je analiziral vojaški pomen jugoslovanskega odpora. Sava Kosanovič, minister za razpoloženo, pa je razpravljala o obnovi Jugoslavije. Njegov govor se glasi v slovenskem prevodu:

Vprašanje obnove Jugoslavije ni le jugoslovansko, temveč je bistvene važnosti za občo-rekonstrukcijo sveta po zaključku vojne. Iz splošnega načrta široko zasnovane obnove sveta ne smemo izključiti nobenega dela človeštva, ako želimo dosegli zares trajen mir, ki naj za daljši čas onemogoči izbruh novih konfliktov. Posredno ali neposredno je danes že ves svet prizadet od vojne.

V Ameriki se je rodilo geslo, da se mora končati sedanja vojna z mirom malega človeka iz naroda. To bi pomenilo, da se bo moralo človeštvo v tej novi dobi oprati na pleča širokih ljudskih mas, skrbeti za njihove interese, njihov razvoj in njihovo bodočnost. Ako bo človeštvo krenilo na pot, katero mu kažejo interesi malega človeka, bo gotovo na svetu manj krivice, manj strahu, manj pomanjkanja in radi tega tudi manj spopadov. Problem malega človeka namreč ni problem le enega naroda ali le ene države, temveč je občno-veški problem. Svet je danes ena sama velika skupnost, na katero je treba — kljub vsem razlikam, katerih se ne da izbrisati — gledati kot na nerazdeljivo celoto.

Dolge časovne dobe so bile človeštvu potrebne, da je napredovalo do stopnje, na kateri je razumelo, kako se s skupnimi sredstvi in silami zaščiti proti nevarnim in nalezljivim boleznim. V pojpu s kugo in kolero je človeštvo v svo jasnostjo občutilo potrebo in silo edinosti.

Na naši sedanjih stopnji civilizacije, v njenem ogromnem tehničnem razmahu, pa je postala socialna krivica bolezen, ki je mnogo nevarnejša od kuge in kolere in povzroča brezprimerno težje reperkusije in posledice. Moti se, kdor trdi, da se Amerikanec ne boji zato, da vsak Hotentot dobi svojo čašo mleka na dan — pomanjkanje, kateremu so podvrženi neštevilni Hotentoti, to je trpeči ljudje, bi privedlo do tega, da bi izgubili svoje bogastvo tudi oni, ki imajo danes vse.

Pred nekaj leti smo doživeli, da so v Južni Ameriki kurili s kavo zato, da visoka cena tega prideleka ne bi padla, dočim so drugod milijoni siromašnih ljudi koprneli skodlico kave. A glejte, v bogati Severni Ameriki je danes kava racionirana. Pobijali so živino, da ne bi padla cena mesa — in to v času, ko nešteti milijoni jedo meso le enkrat na leto, na božje. Videli smo, kako so madžarski veleposestniki požigali zrelo pšenico, hoteč napraviti večji profit z ono, ki je ostala — dočim se milijoni Madžarov stradalni in si želeli koščka kruha.

V interesu mira se take stvari v bodočnosti ne bodo smele več dogajati. To so pojavi, ki ogrožajo vse človeštvo. Ne le radi onih, ki nimajo, temveč morda še bolj radi onih, ki imajo. Strah pred resitvijo tega problema, pomanjkanje smelosti in jasnega ter odločnega nastopanja v tem pravem nas spominja na ljudi, ki izvrše samomot iz strahu pred smrtjo.

Ko so prve fašistične tolpe pred 20 in nekaj leti v Italiji pobijale borbe za demokratično in uničevale svobodo mišljenja, ni v zapadnih demokracijah nikomur padlo na um — najmanj pa onim, ki so sedeli na odločilnih mestih — da se tu pojavlja bolezen, ki bo pahnila človeštvo v najstrašnejšo občo katastrofo. Zato so oni, ki so se bali socialne revolucije, pomagali zatreti gibanje, ki se je takrat izražalo v čisto ne-revolucionarni težnji za svobodo tiska in svobodo volitev, stvari, brez katerih si Amerike niti zamisliti ni mogla; tako so pomagali razvoju, ki je skozi 20 let ustvarjal vedno nove grožnje za mir, izzival meščanske vojne in mednarodne spore ter nas končno pahnil na največjo svetovno vojno, v kateri trošimo neštete milijarde, v kateri propadajo ne-nadomestljive dobrine, in vojno, ki je do zdaj že zahtevala preko 20 milijonov človeških žrtev in v kateri bo pomirilo še več dodatnih milijonov ljudi, predno bomo začeli okrevati od te bolezni.

Mesto da bi bila demokracija ofenzivna in imperialistična v širjenju svojih principov, se je umaknila, ne morda v defenzivo, temveč v nekakšno apatično letargijo in dostikrat celo v samomorilno pomanjganje svojim lastnim sovražnikom. Fašizem, brezobziren in aroganten, je izkoristil ta položaj. Infekcija se je širila. Nesmiselna teorija avtarkije se je širila s strahotno brzino. V nasprotju z razvojem svoje tehnike in civilizacije se je človeštvo povračalo na primitivno stopnjo kamene dobe.

Na mesto poglavljenja in negovanja prometa, ki bi ljudstva povezal v eno samo skupnost, so postavili ideal primitivnega človeka in raztrgali vse medsebojne zveze; vsak narod naj zadostuje samemu sebi in naj stori vse, kar more, da bi v vseh ozirih postal neodvisen od svojih sosedov. Ne le politično, temveč še bolj v gospodarskem pogledu.

Fašizmu je uspelo, da je vsilil večjemu delu antifašističnega sveta to svoj način mišljenja. To je bilo eno njegovih sredstev, s katerim je razorožil svoje nasprotnike, predno je navallil nanje s tanki in letali. Kako žalostno je bilo gledati, ko je demokratski svet prepustil Abesiniji svoji usodi. In potem španjska meščanska vojna (koliko bolj preprost bi bil danes problem Afrike in vsega Sredozemlja, ako bi se bila z neznačno, a pravočasno investicijo rešila v Španiji stvar demokracije). Ali pa potem poznaje tragedija Čehoslovaške, kjer je bila izvršena vivisekcija enega najlepših primerov demokracije. Nikdo ni hotel takrat pomisliti na to, da obramba čeških Sudetov ni bila le zadeva Čehoslovaške, temveč stvar vsega človeštva. Posamezniki mali evropski narod pa so po vzgledu svojih velikih sosedov zaupali v to, da se bodo močno rešili, ako se čimprej izolirajo in odcepijo svojo usodo od usode svojih nesrečnih sosedov. Posledica: vse človeštvo je v vojni!

Ako bi bil kdo pred 15 leti dejal, da morajo zapadne demokracije in Sovjetska Rusija skupno nastopiti proti nacizmu in fašizmu, bi bil ves svet smatral tako mišljenje za revolucionarno. Danes pa vidimo, da je naravno in neizogibno. Ako bi bil to aksiom že pred 15 leti, bi človeštvo danes ne bilo zapleteno v drugo svetovno vojno, prihrabilo bi si bili milijone življenj in tisoče milijard dolarjev ne bi bilo zapadlo najtežji bolezni, odkar obstoja človeštvo.

Toda kljub temu, da so to znane in jasne stvari, se vendar že zopet pojavljajo mišljenja, ki so nas privedla do te vojne. Danes so taki nazori morda še bolj nevarni kakor takrat, ko so nas polagoma potiskali v vojno. To nam danes po vseh ogromnih žrtvah grozi s tem, da po zmagi v vojni izgubimo mir.

Človeštvo ima danes samo dvojno front: fašistično in antifašistično. Vsaka žrtev, ki pade na antifašistični fronti, pa naj pade kjerkoli, je žrtev za dobro vsega sveta. Ta zavest bi morala prodreti prav do vseh bojnikov na demokratski fronti. Oni, kateri so zadeli prvi udarci, so se žrtvovali za svoje sosedo in reševali tiste, ki so prišli na vrsto za njimi. Ako pa gledamo na človeštvo kot celoto v

žrtvovanju, moramo gledati nanje tudi kot celoto pri obnovitvi.

Jugoslavija je le en sektor velikega svetovnega bojišča, toda odpor jugoslovanskega ljudstva Srbov, Hrvatov in Slovencev — proti sovražniku človeštva in veličina žrtev, ki jih 15 milijonov Jugoslovancev dnevno prinaša v aktivni borbi, dokazuje s popolno jasnostjo, da narodom tudi s najbrutalnejšim pritiskom ni mogoče usiliti ureditve, katero hraber narod zavre. Jugoslavija se bori prav tako enodušno za svobodo lastnega življenja, kakor za svobodo življenja drugih narodov. Njena borba velja za svobodo, odrešenju od strahu in od pomanjkanja, in ta njena borba je spontana in enodušna.

Nisem govoril o podrobnostih materialne rekonstrukcije. Te posameznosti poznajo strokovnjaki; ako zmagajo načela, za katera se borimo, bomo mogli reči o teh posameznostih, da so bistveno važne, ako pa ta načela ne bi zmagala, bo materialna obnova sama na sebi le poskus korupcije, ki se bo — kakor vedno — slabo končala za one, ki za ceno materialnih dobrin prodajo svoja načela in jih izdajo. To je vojna vsega sveta in vse naše žrtve bodo zaman, ako ji ne bo sledil vseobči svetovni mir. A Jugoslavija se bori za svetovni mir. Amerika, Sovjetska Rusija, Velika Britanija in Kina imajo potrebne sile, da ga ustvarijo. Zato morajo tudi ostati skupaj. To je najvažnejši problem vojne rekonstrukcije.

Poraz Paveličeve legije pri Stalingradu

(Iz moskovske Pravde z dne 19. oktobra 1942.)

Stalingrad, 18. oktobra. — V stalingradski bitki so naši vojski potolkli takozvano Paveličevo legijo, ki je bila priključena stoti nemški infanterijski diviziji. Naše čete so zajele mnogo ujetnikov in zaplenile precej dokumentov.

Iz izjav nekaterih ujetnikov, in sicer legionarjev Alija Osmanovič, Marko Blažkovič, Novačić in drugih ter na podlagi zajetih dokumentov nam je uspelo sestaviti naslednjo zgodovino te legije Hitlerjevih hlapcev.

Ko je glavni razbojnik, poglavnik Pavelič, dobil od Hitlerja povelje, da nabere divizijo za vzhodno fronto, se je takoj podal na delo. Na vseh cestnih križiščih v Zagrebu je dal nalepiti ogromne lepake z informacijami za nabiranje prostovoljcev za legijo. Vsakemu posameznemu prostovoljcu je obljubil ne-besa in mu obetal zapeljive ugodnosti. "Vaša rodina bo dobivala po 3000 kun mesečno (200 nemških mark), izbirala si bo hrano, dobila boljše stanovanja, deset hektarjev zemlje, konje in opremo ranjenec. Tudi kaznjenci ali obtoženci se smejo javiti in si bodo s tem zaslužili "popolno amnestijo"; take in alične obljube so delali na teh lepakih.

Na nabornih središčih je bilo mnogo kričanja, toda malo ljudi. Zločinci in sleparji, ponarejevalci in drugi izvirki iz zaporov so razburjeno razpravljali o svojih načrtih in oznanjali svetu bodoča junastva na ruskih bojiščih. Iz teh kaznjencev je Pavelič nekako uspel sestaviti par oddelkov. Bil pa je to seveda le majhen del tega, kar je potreboval — toda prostovoljci so se javljali le reko in počasi. Rok, katerega je določil Hitler za formacijo divizije, je potekel, ko se je v vrstah legionarjev nabralo komaj par sto kriminalcev.

Pavelič je tedaj prosil za popust in Hitler je privolil v to, da se število zmanjša na 4000. Toliko in niti glave manj! Pavelič je moral poslati ustaške oddelke na vse strani in jim za-povedal, da mu privedejo, ako potrebno s silo, zadostno število "prostovoljcev". Ustali so se oborožili s koli in slinim priprav-nim orožjem, izbrali svoje žrtve in jih pretepli do nezavesti, nato so jih pometali v vozeve in odpeljali na nabor. Vendar tu-di na ta način niso prišli do za-željenega števila.

Začeli so torej ustavljati ljudi na cesti, v mestih in na de-želi — v kraju Sanaki most so ta-ko v teku ene same noči po-

Slovenska Narodna Podporna Jednota

2857-58 So. Lawndale Ave. Chicago, Illinois

GLAVNI ODBOR

Izvršni odbor	
VINCENT CAINKAR, gl. predsednik	2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.
F. A. VIDER, gl. tajnik	2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.
WILLIAM RUS, pomoč taj.	2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.
MIRKO G. KUHEL, gl. blaginjak	2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.
LAWRENCE GRADISER, tajnik bol. odd.	2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.
MICHAEL VRHOVNIC, direkt. mlad. oddel.	2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.
PHILIP GODINA, upravitelj glasila	2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.
JOHN MOLAR, urednik glasila	2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Podpredsedniki

MICHAEL R. KUMER, prvi podpredsednik, Box 84, Universal, Pa.
CAMILUS ZARNICK, drugi podpredsednik, 3607 W. 68th St., Cleveland, Ohio.

Distriktni podpredsedniki

JOS. CULKAR, prvo okrajje, 417 Woodland Ave., Johnstown, Pa.
JAMES MAGLICH, drugo okrajje, R. D. No. 1, Oakdale, Pa.
RAYMOND TRAVNIK, tretje okrajje, 7925 Middlepointe, Dearborn, Mich.
JOHN SPILLER, četrtje okrajje, 3075 Randall St., St. Louis, Mo.
URSULA ANDROZIČ, peto okrajje, 418 Pierce St., Eveleth, Minn.
EDWARD TOMSIC, šesto okrajje, 323 W. 7th St., Waldenburg, Colo.

Gospodarski odbor

MATE PETROVIČ, predsednik, 283 E. 131st St., Cleveland, Ohio.
VINCENT CAINKAR, 2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.
F. A. VIDER, 2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.
MIRKO G. KUHEL, 2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.
JACOB ZUPAN, 1406 So. Lombard Ave., Berwyn, Ill.
DONALD LOTRICH, 1927 So. Trumbull Ave., Chicago, Ill.
RUDOLPH LIRCH, 708 E. 290th St., Cleveland, O.

Porotni odbor

ANTON SHULAR, predsednik, Box 37, Armo, Kansas.
FRANK VRATARIČ, 318 Twp. St., Luserna, Pa.
ANDREW VEBRICH, 18211 Mushok Ave., Cleveland, Ohio.
JOSEPHINE MOCNIK, 708 Forest Ave., Johnstown, Pa.
713 E. 150th Street, Cleveland, Ohio.

Uredni odbor

FRANK ZAITZ, predsednik, 2301 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.
MILAN MEDVESEK, 16022 Arcade Ave., Cleveland, Ohio.
JOHN GRUM, 17127 Sweden, Detroit, Mich.
JOHN SLAP, 321 So. Prospect Ave., Clarendon Hills, Ill.
FRED MALGAI, 28 Westlax Ave., Peru, Ill.

Glavni skrbnik

DR. JOHN J. ZAVERNIK, 2219 So. Ridgeway, Chicago, Ill.

lovlili 50 mož. Tem nesrečno-žem so "svetovali", da se vsipše-ko med prostovoljce. Ko so vsi enodušno odklonili, so jih kakor kaznjence s silo odvedli na nabor. Tam se je nahajalo že preko 300 takih "kandidatov-prostovoljcev". Tu so jim še enkrat ukazali, da podpisajo in poudarili svoj "nasvet" z ustrelitvijo nekaterih nezadovoljne-žev. Ostali so nato seveda privo-llili in postali "prostovoljci."

Pred odhodom na fronto je le-gio obiskal Pavelič. V sprem-stvu komandanta legije, polkov-nika Markulja, je pregledal vr-ste "prostovoljcev" in jim na-slovil poslovitni govor, nakar so jih ukrcali v wagone in jih skozi Rumunijo poslali v Rusijo.

Od sovjetske meje naprej so moralni legionarji še nadaljeva-ti svojo pot. Korakali so skozi kraje, ki so jih Nemci porušili in spremenili v puščavo. Bili so lačni in zapuščeni; povsod jih je spremljalo sovrašno domačja ljudstva. Nevidne partizan-ske čete so jih neprestano vzne-mirjale na potu in otežkočevale njih potovanje.

Čez 40 dni so prispeli v Har-kov. Tam so jih dodelili stoti nemški diviziji lahke infanteri-e. Bila je to prav zares lahka divizija — manjkala je polovica možstva. Od zdaj naprej so le-gionarji nadaljevali svojo pot v družbi Nemcev, ki so jih učili svojega zverinskega postopanja. Blizu Grahova so legionarji sre-čali dvojico ranjenih ruskih vo-jakov. "Prostovoljci" bi bili filimimo njih, toda nemški poroč-nik Kleist jih je ustavil in de-jal: "Ruse" je treba vse pobiti, tudi če so ranjeni." Nemški kor-poral Furst je nato oba ranjen-ca ustrelil.

Čim bolj so se približevali bo-jišču, tem bolj je propadala od-ločnost teh prostovoljcev. Mimo njih so se vlekle v nasprotnem pravcu nepretrgane, neskončne vrste ranjenec. Začelo se je šepetanje in mrmljanje; mno-go se je govorilo o dezertiranju. V neki temni noči je izginilo kar 60 mož. Drugič se je uprlo 20 mož, ki niso hoteli naprej — ustrelili so jih pred vsem mož-stvom legije...

Zdaj so vojski govorili le še o dezertiranju in o tem, kako pobegniti na rusko stran. Ko je nemako poveljstvo to izvedelo, je dalo organizirati tako zvane "boljševiške bestialnosti". Tako naslednjega dne so začeli stotnik Balakarec, podporočnik Nierath in podporočnik Alačič, poveljniki oddelka za borbo proti tankom, pripravljati ta na-zorni poduk; ko so našli trupla nekaterih nemških vojakov, so jim z bajoneti iztaknili oči, por-zali ušesa in prerezali trebuhe. Na trupla pa so pripeli listič z napisom: "Glejte, kako mi bolj-ševiki ravnamo z ujetniki."

Stota divizija se je udeležila bojev v bližini Stalingrada in je začela pod udarci sovjetskih sil kopneti kakor sneg na soncu. Že po prvih spopadih legije bandi-tov ni bilo več. Ostalo je le to-

liko možta, da je s težavo tvo-rijo še slaboten bataljon.

Kar pa je bilo najbolj grenko in je te vojske najbolj zadelo, so bila pisma, ki so jih dobivali od doma iz Hrvaške. Žena voja-ka Marka Blažkoviča je pisala svojemu možu:

"Tukaj stradamo. Čene so ne-verjetno visoke in še vedno ra-stejo. Meso, sladkor, moko, sol, sadje, gorazje — vse so poslali v Nemčijo. Pobrali so nam tudi k r a v e in svinje. Za šest oseb prejemamo je 15 kg moke na mesec. S čim naj se hranimo? Ne vem... Molim Boga za vas vse."

Legionarju Osmanoviču piše mati, da nobena izmed obljub, ki so jih delali "prostovoljcem", ni bila izpolnjena: "Prejeli ni-smo niti denarja, niti moke, niti mesa, niti sladkorja; o boljših stanovanjih pa raje ne govorim."

Tako je prišlo nekoga dne do tega, da sta bruhnila na dan je-za in obup-kričanje in pre-rekanje je priklicalo polkovnika Markulja.

"Prevarili so nas," so kričali prostovoljci. "Nemci ravna-jo z nami kakor s pujski; naše rod-bine pa morajo stradati, ker jim jemljejo vse, kar imajo." Jeza in upornost sta plamteli in naraščali. Nemški častniki so dali stroga povelja, oddelki stopnje so obkolili ves bataljon, kolovo-dje nemira so morali v zapor in revolta je bila zadušena. Pol-kovnik Markulj je izgubil svoj čin in je bil odstavljen.

Kmalu nato je bil bataljon zopet v ognju. Pred napadom je novi poveljniki Pavelič v ime-nu poglavnika Paveliča obljubil vsakemu legionarju, ki se bo udeležil zavzetja Stalingrada, da dobi za nagrado avtomobil. "In tudi bencina bomo imeli do-volej." Prostovoljci so šepetali med seboj z grenko ironijo... "mnogo bolj bomo potrebovali krost in pogrebnih vozov."

Ko je bataljon korakal v bit-ko, so mu za hrbtom sledile nemške strojnice. Iz ospreja so jih pozdravljale sovsjete krogle... granate so z gromovitim treskom eksplozirale pred nji-mi. Polovica bataljona je bila že popadala, ko so sovjetski vo-jaki krenili v protinapad in se z besnimi hura-klici navallil na-nje. Legionarji Blažkovič, Os-manovič in Novačić so dvignili roke in se predali. Njihovi tova-riši so bili mrtvi ali pa na begu. Par dni pozneje se je predalo še več drugih prostovoljcev, ki so povedali, da je po teh bojih mož-tvo bataljona komaj še zadosto-valo za eno četo.

"Kaj je zdaj še preostalo od naše legije, je težko reči," so dejali ujetniki. Zadnji boj je bil zares strašen. — V. Kuprin in D. Akuljin.

Prostovoljni darovi Rdečega križa pripravljajo milijone ob-vez, ki se toliko rabijo v vojni. Rdeči križ potrebuje vašo po-moć za vojni sklad leta 1943.

Ali ste naročili na dnevnik "Prosveta"? Podpirajte svoj list!

ZNANCI

CRVICE

ANT. ADAMIĆ

(Se nadaljuje.)

Toda bilo je že prepozno. Hodili so ga gledati in pomilovat. Tudi župnik je bil pri njem in neko popoldne je ostal pri bolniku do mraka.

Najstarejša gospodarjeva hčerka se je pripeljala pred čumnato in je prisluskovala. Čula je nekajkrat župnika, ki je bolj šepetal: "Tvoj oče..." Več ni razumela.

Po tem obisku ni izpregovoril Peter druge besede, kot hvala in zbogom.

Tri tedne kasneje je ležal Peter med svečami. Moške, žene in otroci, prav vsi so šli za belo krsto.

In ko je župnik izpregovoril: "Lahka ti zemlja, dobri Peter, zlati sin..." je vsa soseska zahtela na glas. Župniku so zamrle besede na ustih, plakanje ljudstva je preglasil stok bron iz lin.

Vaški klicar je pozneje pripovedoval, da je videl tisto noč po pogrebu črno, nepremično senco na pokopališču. Skrivaj se je približal in je videl globoko nad Petrovim grobom sklonjenega moža, ki je tiščal obraz v sklenjene roke. Vzdihovalo je kakor iz groba. Klicar se je prestrašil, pobegnil je, ne da bi spoznal nočno prikazen.

LAČNI IN SITI

Notarjev pisar in občinski tajnik sta molčala. Petrin je lezel v dve gubi. Kovač je zrl v marogasti strop ter tiščal roke v hlačne žepce.

Petrolejka pod stropom je razširjala smrad. Zatemnela ura je šepajoče tiktakala. Na oknih so ledenice cvetice. Pravkar je na steni pošastno začrtalo, se nekaj spodteknilo; kukavica na uri je klecnila in mukoma izgrgala desetkratni ku-ku.

Petrin je pogledal na uro in zazdehal: "Čas je, da greva."

"No pa pojva spat. Spati—umreti, to je pametno." Tudi Kovač je zdehal. "Ti, ali imaš še za četri? Sicer ne bi mogel piti, a vendar. Te pol klobasice in kruhek! E, to je mizerija. U! Bi ti mogel še piti?"

"Menda po tako obilni večerji: po fazanu in po omeletah. Od polдне se je postim in to je zdravo, brr. Franca je res dobra, da naju pusti vsaj ob gorki peč." Petrin se je žalostno nasmehnil.

Dobra Franca, še mlada in brhka vdova, je prišla iz kuhinje in uprla roke v polne boke. "Gospoda, gremo spat? Nocoj ni gostov."

"Sva midva ničla?" se je ujezil Petrin, a vzdignil se je za Kovačem tudi on. "Saj res!" se je smejal Kovač. "Sedaj greva obiskat vsak svojo ljubico, v mrzli izbiči, brr."

Gospodinja je odnesla kozarce na predal h kadiči za vodo. Prijatelja sta se opravičala. "Lahko noč."

"Lahko noč, gospoda." Toda komaj so se za njima zaprla vrata, se je že začela iz veže glasna govornica; novi, nekoliko nemirni gostje so prihajali. Vnel se je prepri.

Petrin se je vrnil v sobo nekoliko nejevoljen. Za njim je pripehal dolg in zasnežen gost Kovača, ki se pa ni mnogo upiral. Kot četrti gost se je prizibal v gostilniško sobo zavaljeni štacunar Mehle.

"Tako je pravilno, da. Izvrstno, gospod Jeras! Le počakajta, gospoda; za družino nama bosta. Naš novi grajski oskrbnik še nikoli ni bil v tej gajbici." Štacunar je yrgelel kožu po sosednji mizi in si je otiral pesnatordeči obraz. Oskrbnik Jeras si je gladil brke in si ogledoval sobo. Kovač se je zmuznil k vratom, a ga je

oskrbnik še za časa popadel za rokam in ga porinil za mizo k peči, da je butnil vanjo. Petrin je ves mrk prisedel k prijatelju in uprl glavo v lehti.

Štacunar se je zagnal s trebuhom v vdovo, se hohotal in jo ščipal, oskrbnik je pa kakor huda ura sedel za mizo. (To je bil težak človek, posebno če ga je imel nekoliko v glavi!)

"Najboljšega na mizo!" je zdajci zabobnal oskrbnik po mizi. "In cigar, da bomo lažje govorili.—Kaj pa gnjaviš vdovo, ti sraka ali srakon! Te bo stara zvohljala. Pusti jo, da prinese pijače!"

Vdova se je iznebila debeluharja in odhitela s steklenko. Štacunar se je zavalil za mizo in si mencial roke.

"Kaj gledate tako osato, Petrin? Glejte, Kovač se smeje, ker je žejen. Žejne napojiti, dobro delo, kaj; ti Jeras!" Mehle ni bil tako vinen kot oskrbnik, ki je kar molčal in je le tu in tam globoko zahropel.

Ko je bilo vino na mizi, je natočil Kovač kot Benjamin. Oskrbnik je ukazal: "Do dna!" Izpili so, tudi drugi kozarce so izpraznili na povelje.

Gospodinja je prisedia. Ker je imel štacunar roke takoj pod mizo, se je oskrbnik razrdil: "Ti srakoper, roke na mizo!—Alo, zapojmo!"

Štacunar se je udaril po prsih, si zhrljaj ovrtnik in se dri, kot bi trl orehe: "Moja dekle je še mlada — — —"

Ko se je poleglo kričanje, je napolnil kozarce oskrbnik in zapovedal s hripavim glasom: "Do dna!"

Mehle in oskrbnik sta izpila, Kovač napol, Petrin je pa samo srknil.

"Do dna!" se je togotil oskrbnik. "Če ne—, Segel je v žep in izdrl revolver. Vdova je zbežala v kuhinjo. Petrin se je prezirljivo nasmehnil in se okrenil k prijatelju, ki se je silil z ostankom:

"Kad pištola puca—"
Oskrbnik je nameril revolver na Petrina. "Do dna!"

Petrin je opazil dvoje steklenih, polblaznih oč; hitro se je nagnil in izpil. Strel se je po vsem životu. Z divjim, lačnim pogledom je očinil nasilnika in prevrnil kozarec po mizi. "Hudiči, vi lahko, ker ste se napasli," je zamrmral proti prijatelju.

"Ali smo žejni, kaj, ti Jeras!" Štacunar je polnil kozarce. "Prihajava od dražbe iz Nove vas. Boben! Pognali smo ga, kaj, ti žolnir. Vse plačam jaz, mili moj najnovejši pobratime, ti grajski gospod. — Mi smo bogati! — Ne bojte se, gospoda, oskrbnik se le šali. Sedaj rečem jaz: "Eks!" Vino mu je izginilo po grlu.

Oskrbnik ni izpil, a je vendar zopet nameril na Petrina. Kovač je žurno prijel za kozarec in se silil, Petrinu se ni mudilo, silnil je le: "Prosím za odlog, da se polože. Par minuta." "Minuta — dovoljena!" Oskrbnik se je oblastno oziral po sobi in položil revolver na mizo predse.

Prikukala je gospodinja. Štacunar jo je privlekel k mizi. Ko je oskrbnik spravlil orožje v žep, je prisedia, vsa plašna. Sedaj je nekako oživel tudi oskrbnik. Prijatelja sta se oddehnila.

Kozarci so kipele iz bledordečih, smrdljivih rož; prt je pordel vse počez. Duh omote se je sukal sredi mize na svetlečih se kopitih; z razčehljano kozlovsko brado je rezal plasti dima, da je zamogla na mizo motna svetloba črneče svetiljke izpod stropa. Vsekod je brnelo; Franca je cvilila; kukavica je iznova zagrgala. (Dalje prihodnjč.)

THE UNITED YUGOSLAV RELIEF FUND IN ACTION

ROBERT meeting of the Board of Directors of the American Friends of Yugoslavia, Inc., sponsoring the United Yugoslav Relief Fund, in the Board Room of International Business Machines Corporation, 57th Street and Madison Avenue, New York, when arrangements were made for an initial relief operation involving \$236,976 in invalid food parcels, medical chests and sanitary items for Yugoslav prisoners of war.

As you see them, from left to right, the participants in the meeting are: J. G. PHILLIPS, Treasurer of International Business Machines and Assistant Treasurer of the United Yugoslav Relief Fund; EUGENE F. HARTLEY, personal representative of MR. WATSON; MATILDA SPENCE ROWLAND, Associate Director, United Yugoslav Relief Fund; HENRY SLAVKO GROUITCH, member of the Board; ROBERT O. LOOSLEY, Executive Vice-President, the National War Fund; WILLIAM E. CHADBOURNE, Vice-Chairman of the Board, United Yugoslav Relief Fund; THOMAS J. WATSON, member of the Board Yugoslav Relief Fund; HAMILTON FISH ARMSTRONG, Vice-Chairman of the Board; BART ANDREWS, National Director of the Fund; MALVINA HOFFMAN, member of the Board; MRS. JOHN W. FROTHINGHAM, member of the Board; COLONEL FRANKLIN Q. BROWN, member of the Board, and JEANNE KAVANAGH, Secretary to MR. ANDREWS.

Sosedje in druge novele

Ant. P. Čehov

Poslovenil Fran Pogačnik SOSEDJE

Peter Mihajlič je bil zelo slabe volje; njegova mlada sestra je bila užla k oženjenemu Vlačiču. Da bi se otresel morečega, tožnega razpoloženja, ki mu ni dalo miru niti doma, niti na polju, je klical na pomoč čustvo pravičnosti in svoje pošteno, dobro prepričanje, — saj je vedno zagovarjal svobodno ljubezen — a to ni pomagalo in vedno je prišel preko svoje volje do takega zaključka kakor glupa varuška, namreč da je sestra nekaj zagrešila in da mu je Vlačič sestro ukradel. — In to čustvo je bilo mučno.

Mati po ves dan ni prišla iz sobe, varuška je govorila šepetaje in vedno vzdihovala, a teta se je pripravljala vsak dan, da odpotuje; znosili so njene kovčege v predsobo, nato pa zopet nazaj. V hiši, na dvorišču in na vrtu je vladala tišina in podobno je bilo, kakor da imajo v hiši mrliča. Teta, služničad in celo muziki so gledali na Petra Mihajliča, kakor se mu je 'dozdevalo, zagonetno in sumno, kakor bi hoteli reči: "Tvojo sestro so zapeljali, kaj držiš roke križem!" Očital si je brezdolico, da si ni vedel, kaj naj stori.

Tako je poteklo kakih šest dni. Sedmi dan, v nedeljo po obedu,

je sel prinesel pismo. Naslov je bil pisan z znano žensko pisavo: "Njeni prevzvil! Ani Nikolajevni Ivašini". Petru Mihajliču se je zdelo, da je bilo na ovitku pisma na rokopiisu in na nedopisani besedi 'prevzvil', nekaj izživajočega, svojeglavega, svobodnjaštvo je uporno, neizprosno, kruto...

"Ona raje umrje, nego se materi ukloni in jo poprosi oprostčenja", je mislil Peter Mihajlič, ko je nesel pismo materi.

Mati je ležala oblečena v postelji. Ko je zagledala sina, se je sunkoma dvignila, popravila sive lase, ki so ji silile izpod čepice in hlastno vprašala: "Kaj je? Kaj je?"

"Poslala je..." je dejal sin in ji izročil pismo.

Ime Zina in celo besedica "ona" se v hiši nista izgovarjala; o Zini so govorili le brezosebno: "poslala je, ušla je..." Mati je spoznala hčerini rokopiis, obliče se ji je spacičilo in zmračilo; sivi lasje so zopet pogledali izpod čepice.

"Ne!" je vzkliznila in zakrtila z rokami, kakor bi ji pismo opeklo prste. "Ne, ne, nikdar! Za nič na svetu!"

Mati je od gorja in sramu histerično zahtela; očividno bi bila rada prečitala pismo, a branil ji je ponos. Peter Mihajlič je razumel, da bi moral sedaj sam pismo razpečatiti in prečitati naglas, a nenadoma ga je obvladal srd, kakršnega še ni poznal. Stekel je na dvor in zaklical selu: "Povej, da ne odgovorimo! Ne odgovorimo! Tako povej, živina!"

Red Cross War Fund Poster created by Frederic Mizner, well known Chicago illustrator, which will be displayed throughout the Chicago area in connection with the \$4,750,000.00 Red Cross Campaign starting March 1. An army of 50,000 volunteer workers will seek gifts of at least one day's pay from all those regularly employed and to others will say "You can't give too soon — You can't give too much."

Iz tajnosti prirode

Zbirka poljudno-znanstvenih črtic

MED SNEGOM IN LEDOM

Bajka iz pradavnih dni

(Nadaljevanje.)

Krdelo se je vračalo. Pred vsemi je stopal Guru, slabši in čudak, ki se ni udeleževal bojev in ki so ga zategadelj zaničevali možki in ženske. Danes pa je odrezal mamuto spodnjo čeljust ter si jo z okli vred naprtil na hrbta pleča, da je jedva sopesel pod težo. Za njim so nesli kose mamuta, koncem spreveda pa so korakali možje in žene z žrtvama današnjega boja na nosilnici iz vej. Visoko je stalo sonce in kakor sonce visoko so krožili jastrebi v zraku.

Po kosilu, ki je teknilo danes zaradi hudega truda dvakrat, so izkopali možje pred vdomom na ravni polici grob. Kratak je bil in plitev, ker je bilo treba štediti z nepopolnim orožjem. Zato so položili junaškega kovača Toka v grob po desni strani in z uklenjenimi koleno. Desnico so upognili h glavi, da se je dlan tiščala temena, komolec pa brade. Končal je Tok zemeljsko

življenje, to borbo z divjo prirodo in z divjimi zvermi, poslovil se od svojega krdela in nastopil neznanovo pot. Za to neznanovo pot so ga odeli z novimi kožami, obarvali mu lice in roke z okro, položili mu kos okre v grob, nakitili ga s prevrtnimi školjkami in ploščicami iz slonovine, v iztegnjeno levice so stisnili sulico, spremljevalko v vseh bojih, ob nogah pa postavili razne kamene izdelke njegovih spretnih rok.

Da ne bi gladoval po novih krajih, so mu dali v grob kot brašno cele kose divjega tura. Da bi prst in kamenje ne zdrobilo lobanje, so mu glavo nežno obložili in pokrili s kameni. Verovali so v drugo življenje po smrti!

Zvečer je sedelo krdelo okoli toplega ognjišča. Guru pa je čepel ob strani, z dlanjo si podpiral glavo in zrl na mamutovo oklo pred seboj. Kar zagradi nožič iz kresilnika ter začne rezljati po oklu. Pod njegovimi rokami so dobivale krive črte življenje, iz njih se je izcimila podoba divjega konja, ki so ga lovili svoj čas po severnih planjavah, poleg konja se je porajala slika današnjega

mamuta z dolgo dlako, z valjastimi nogami, s čokato navzdol obrnjeno glavo, z zavitim trobecem in z ukrivljenimi okli.

Okoli rezbarja se je gnetla izprva le zvedava mladina, krog opazovalcev in občudovalcev pa je rastel bolj in bolj. Nova doba, doba umetnosti, je prestopila prag te jame in bi oživila očrnele stene — toda — skalne stene so se zamajale nad glavami, pod zemljo je votlo zabobnelo kakor grom in daljavi in strop se je sesul nad nizkim vdomom.

Odsihdob je preteklo 20,000 let. Ste stoji stena, dastavno jo pokriva izvečina grušč in črnica. Vaški lovec je lovil tod pred kratkim časom kunce, ki pa so se mu vedno skrili in izginiti. Nazadnje je našel globoko v zemlji rov, ki ga je poglobil in razširil, ter odkril jamo. Veselo novico je povedal vaškemu učitelju, ki se je zanimal za prirodo in zbiral starine, učitelj je poklical učenjake iz glavnega mesta, učenjaki so natančno preiskali in prekopali jamo, zbrali ostanke in odkrili tudi grobove.

Slišali ste jo — bajko o jami, bajko o grobovih!

KONEC

Raztrgal je pismo; nato so mu zalile oči solze in čuteč se krutega, krivega in nesrečnega, je krenil na polje. Bil je šele v 28. letu, a bil je že rejnega telesa, običaj se je starinsko v široko, prostorno obleko in je bolehal za naduho. Imel je že vse znake starega samca. Nikdar se ni zaljubil, na ženitev ni mislil in ljubil je le mater, sestro, varuško in vrtnarja Vasiljiča; cenil je dobro jed, počitek po obedu ter razgovor o politiki in o zvišenih stvareh. Svojtčas je dovršil vseučiliščne študije, a sedaj je smatral to za nekako dolžnost, ki se ji ne morejo ogniti mladeniči od 18. do 25. leta; vsaj misli, ki so mu sedaj vsak dan blodile po glavi, niso imele nič skupnega z vseučiliščem in z vedami, s katerimi se je bavil.

TRINERJEVO GRENKO VINO Z VITAMINOM B-1

Vitamin B-1 je sedaj poznan kot drug najboljši vitamin z Vitaminom D. Pomnjanje redilnosti v vaši hrani povzroča notranje bolečine, kot utrujenost, brezvoljnost, strah, nervoznost in slab apetit so znamenja tega. To je bil vzrok, da se je pridjal Vitamin B-1 k zmesem Trinerjevega grenkega vina. Tedaj preizkušena židolonica in mlilo odvajalne sredstvo, je še nad pet in pedeset let na trgu, zelo zanesljiva priprava in prijazno za življenje. Rabite ga kot je predpisano na steklenici. Dobite ga v vsaki lekarni. Ako bi ga ne dobili v vaši sosedščini, tedaj pošljite \$1.25 ali \$6.50 na Jos. Triner Corp., 1333 S. Ashland Ave., Chicago, Ill., in dobili bodete eno ali šest steklenic Trinerjevega grenkega vina z Vitaminom B-1 poštno preprosto. (Adv.)

TISKARNA S.N.P.J.

Prejema vas v tiskarsko obrt spadajoča dela Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časnike, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvaškem, slovaškem, češkem, angleškem jeziku in drugih... VODSTVO TISKARNE APELIRA NA ČLANSTVO SNPJ, DA TISKOVINE NAROČA V SVOJI TISKARNI... Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne... Cene zmerne, unijako delo prve vrste. Pišite po informacije na naslov: SNPJ PRINTERY 2857-59 S. Lawndale Avenue Chicago, Illinois TEL. ROCKWELL 4904

NAROČITE SI DNEVNIK PROSVETA

Po sklepu 12. redne konvencije se lahko naroči na list Prosveto in prišteje eden, dva, tri, štiri ali pet članov iz ene družine k eni naročnici. List Prosveta stane za vse enake, za člano ali nečlano \$6.00 za eno leto naročnino. Ker pa člani še plačajo pri assessmentu \$1.20 za tednik, se član to prišteje k naročnici. Torej sedaj ni vroška reči, da je list predrag za člano SNPJ. List Prosveta je vaša lastnina in gotovo je v vsaki družini nekdo, ki bi rad čital list vsak dan.

Cena lista Prosveta je:	
Za Združ. države in Kanado \$6.00	Za Člance in Chicago je... \$7.50
1 tednik in 4.80	1 tednik in 6.50
2 tednika in 2.80	2 tednika in 5.10
3 tednike in 2.40	3 tednike in 3.90
4 tednike in 1.20	4 tednike in 2.70
5 tednikov in nič	5 tednikov in 1.50
Za Evropo je... \$8.00	

Isopolnite spodnji kupon, priložite potrebno vsoto denarja ali Money Order v pisnu in si naročite Prosveto. list, ki je vaša lastnina. PROSVETA, SNPJ, 2857 So. Lawndale Ave. Chicago, Ill. Priloženo pošiljam naročnino za list Prosveto vsoto \$ 1. Ime Čl. družina št. Naslov Ustavite tednik in ga pripišite k moji naročnici od sledečih članov moje družine: 2. Čl. družina št. 3. Čl. družina št. 4. Čl. družina št. Mesto Država Nov naročnik Star naročnik